

Per la Savoia

Ina grupp politica perseveranta

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La Lia da Savoia (LS) ha gist sa radunada per sia 8avla seduta annuala a Saint-Jean-de-Maurienne, tgina da Savoia en l'11avel tschientaner. Ins ha infurmà davart la situaziun ecologica da lez pajais alpin e las vistas d'acziun per 2004, plinavant davart autras parts da l'Europa, numnadamain il Pajais basc e cunzunt la citad e retroterra da Nizza, unida 1388–1860 cun la Savoia.**

Davart la polluziun da l'ambient pervi d'implants per arder rument han referì in apotecher ed in oculist. 2001 han ins stuì serrar l'implant da Gilly-sur-Isère sper Albertville «cun ina polluziun da 1285 ng/m³, entant che la norma europeica è 0,1 ng/m³» (1). En ina vischnanca limitrofa han ins constatà 80 cas da cancer, dals quals 25 en la medema via. Ina retschertga medicinala ha cumprovà ch'i dat dapli defurmaziuns da naschientscha tar uffants sper tals implants. La polluziun deriva d'uscheditgas dioxinas che sa fixeschan en grass umans ed animalics, t. a. er en vivondas e latg; las mammas ston pia desister da tezzar. In'uniun d'avdants ha mess ad ir ina procedura penala t. a. encunter il prefect da Chambéry responsabel da la controlla: «Il derschader d'inquisiziun ha palesà sia ferma intenziun da far avanzar la chausa e d'obtegnair ils meds basegnaivels per sclerir tuttafatg lezza catastrofa» (2). L'oculist ha relevà il bun exempel da Svizra che promovia la cumpostaziun industriala ed il reciclagi da palpiri e chartun.

Mantegnair la qualidad da vita

Cusseglier regional Patrice Abeille, secretari da la LS ha lura referì davart il svilup demografic da Savoia. Cur che la Frantscha l'ha annectada 1860, dumbra'la var 450 000 olmas; pervi da la ferma emigraziun valeva la medema cifra a la fin da la segunda guerra mundiala. Oz dumbra il pajais passa in milliun olmas; ils pretschs da terrains e fits èn augmentads, la giuventetgna indigena na chatta pli abitaziuns, tant pli che la lescha franzosa prescriba taxas fitg autas sin l'ierta. I dat adina dapli segundas abitaziuns, glieud bainstanta vegn a star sper ils lais ed en vitgs muntagnards, glieud che lavura a Genevra u

Losanna sa chasa en Savoia sper il cunfin svizzer. Abeille ha fatg endament models esters da remedura, sco las restricziuns svizras areguard l'acquisiziun da terrains atras persunas da l'exteriur, il scumond bunamain total da construcziuns e la promoziun da l'hotellaria en il Tirol dal sid, la taxa ecologica en las Insulas balearas. Areguard il svilup dal clima politic e las vistas per l'avegnir ha'l relevà ch'ins prendia adina pli serius las propostas da la LS, entant che l'unitarissem linguistic franzos saja adina pli isolà en l'Europa: «Ils 4 da settember 2003 ha il Parlament europeic (PE) approvà ina moziun nunditga. El ha examinà il rapport da ses commember Michl Ebner (Tirol dal sid). Dapi ventg onns releva il PE adina puspè la relevanza dals linguatgs regionalis e la necessitad d'als mantegnair. Ils 4 da settember, giound in pass pli lunsch, ha'l intimà la Cumissiun europeica d'al sutmetter ina proposta da lescha [relativa] avant ils 31 da mars 2004» (3). En lez senn ha scolast Alain Favre rapportà davart la promoziun da la tschantscha regionala en l'instrucziun grazia a l'Uniun da magistraglia da savoiard (4), l'uscheditg «francoprovenzal»: «95% da la populaziun manegia ch'il savoiard fetschia part da las ragischs e l'ierta da Savoia. 71,5% al vul mantegnair (...). 58,8% manegia ch'ins al duaja resguardar sco in linguatg sin il stgalim dal basc u breton, pia er sco rom da matura» (5). Favre ha collavurà cun il romanist Dominique Stich, docter da l'Universitad da Paris, per pinar il pledari cun grammatica che duai cumparair anc quest atun.

Il model da Paris mess en dumonda

In commember da la Partida naziunala basca, quella da la regenza dal Pajais basc en Spagna ha referì davart sia patria. El ha relevà ils progress tar la promoziun dal linguatg en las scolas e la vita publica, t. a. grazia a la grafia unitara elavurada en ils onns sessanta. Er ina grupp da l'Alsazia ha fatg part da la radunanza da la LS. Da zercladur 2004 vegn il PE renovà. La Savoia fa part dal circol d'elecziun dal Sidost franzos, ensem cun Lyon, la Provenza e Corsica, en total passa 10 milliuns olmas. En dumonda vegn cunzunt ina glista cuminaivla da la LS cun ina partida corsa. Plinavant è naschì tuttenina in segund

allia plain empermischuns che sto anc sa verifitgar sco forza politica. Il patg da Turin 1860 n'ha betg be dà la Savoia a la Frantscha, mabain era Nizza e sia retroterra ch'avevan s'unidas libramain cun la Savoia 1388 en virtid d'in contract bilateral tranter cont Amadeus VII (1360–1391) «il cotschen» ed il Cussegl grond da la citad. Questa è pia vegnida e restada la finestra mediterranea da Savoia e Piemont enfin a 1860. L'aglomeraziun da Nizza dumbra oz bunamain 900 000 olmas. Cun l'averura dals cunfins aifer l'Uniun europeica bram'la da vegnir puspè in port da Piemont. Il svilup finanziel e turistic, la prosperitad dal principadi da Monaco e la relevanza geopolitica creschenta dal Mar mediterranean han promovì il gavisch da s'emancipar dal centralissem franzos fundond in agen stadi. Il Moviment per la restauraziun da las libertads nizzaisas, fundà la primavera 2003 da l'istoricher Alain Roullier, ha suttascriet immediat in'allianza politica cun la LS. Roullier ha preschentà sia visiun d'ina Nizza libra a la radunanza da Saint-Jean-de-Maurienne. Tadlond ses plets e legend ses scrits, percorsch'ins ch'il linguatg tradiziunal da sia citad, in idiom provenzal cun ina litteratura respectabla, paisa pauc en quel program. Ma gia las reacziuns favuraivlas a Nizza, suenter la perseveranza da la LS dapi ils onns novanta, mussa ch'il model politic da Paris persvada adina pli pauc en las regions periferas. Il parsura da la LS: «Per s'avrir al mund e viver l'Europa meglier vulan la Savoia e Nizza vegnir puspè suveranas e s'emancipar per adina da las instituziuns franzosas antiquadas» (6).

1) e 2) Jean-Paul Charpin, Gilly-la-dioxine, deux ans après, en: «L'Écho de Savoie», nr. 65 (avust 2003, ISSN 1281-2641), p. 7. Adressa: 180 avenue du Servetty, F-74540 Viuz-la-Chiesaz.

3) Langues régionales: Le Parlement européen demande une loi, en: «L'Écho de Savoie», nr. 67 (october-november 2003, sco nota 1–2), p. 4.

4) Adressa: Odile Lalliard, 45 quai de Ripaille, F-74200 Thonon-les-Bains.

5) Pascal Garnier, L'étonnante résistance de la langue savoyarde, en: «L'Écho de Savoie», nr. 65 (sco nota 1–2), p. 6.

6) Jean de Pingon, Nice et la Savoie, la nouvelle alliance, en: «L'Écho de Savoie», nr. 67 (sco nota 1–2), p. 1.